

3. Balanceren op zes spanningsvelden

Daar waar innovatieve vormen van solidariteit in diversiteit ontwikkeld worden, ligt de betekenis, de vorm, de inhoud en de oriëntering van die solidariteit nog relatief open. We zien minstens zes spanningsvelden waarlangs solidariteit concrete invulling kan krijgen. De concrete context, het hier en nu, bepaalt steeds opnieuw mee welke specifieke posities op deze spanningsvelden de invulling van solidariteit meekrijgt. Maar ook beleidsmaatregelen en professionele interventies kunnen de positionering van plaatsgebonden vormen van solidariteit in diversiteit op die spanningsvelden faciliteren.

Torekes, Rabot - Gent:

Een beleidsmedewerker van Samenlevingsopbouw aan het woord: "De Torekes zijn er voor iedereen in de wijk. De werkingsprincipes van Samenlevingsopbouw en het inkomensverhogend effect van de Torekes zorgen ervoor dat er heel wat mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie deelnemen. De Turkse gemeenschap in het Rabot bijvoorbeeld komt voor een groot deel uit Emirdag, een landbouwstreek in Turkije. Zij vonden snel aansluiting bij de volkstuintjes en de stadsakkers op de site."

3.1. universeel – particularistisch

Iedereen kan in principe deel uitmaken van solidariteitsmechanismen. Is dat het geval dan spreken we over een universele invulling van solidariteit. Blijft de solidariteit beperkt tot specifieke groepen op basis van kenmerken zoals afkomst, gender of leeftijd dan spreken we van een particularistische invulling. In beleid en praktijk zien we dit spanningsveld vaak opduiken. Het gaat dan om een keuze voor een **inclusieve dan wel een categoriale** benadering of voor een doelgroepenbenadering dan wel een benadering in dienst van alle burgers.

Bij het uitbouwen van universele vormen van solidariteit hechten initiatiefnemers vaak bijzonder belang aan een evenredige deelname. Een evenredige deelname geldt als sluitstuk voor een universeel georiënteerde vorm van solidariteit. De voordelen moeten dan een spiegelbeeld van de diversiteit in de samenleving bereiken.

Naast een vaak terugkerend standpunt om tegelijkertijd universeel en particularistisch te werk te gaan (inclusief als het kan en categoriaal als het moet), vinden we ook duidelijke pleidooien voor een **particularistische** dan wel een **universeel** gerichte solidariteit.

3.2. consensus - conflict

Solidariteit kan bouwen op een sterke consensus in de visie over samen leven en samenleving. Solidariteit kan ook tot stand komen als er daar geen overeenstemming over bestaat.

Beleid en praktijk gaan er vaak impliciet van uit dat solidariteit in onze samenleving gedragen wordt door consensus. Met het begrip sociale cohesie wordt al eens verwezen naar een vorm van consensus als een noodzakelijke grondlaag voor solidariteit. Tot nog toe vonden we slechts in enkele bronnen het geloof in een mogelijke positieve bijdrage van **conflicten** voor het versterken van de solidariteit in diversiteit.

Samenlevingsopbouw Brussel, meerjarenplan:

Belangentegenstellingen zijn constitutief voor het samenleven en dwingen opbouwwerk tot keuzes en stellingname. Opbouwwerk ondersteunt die groepen die zich in het uitoefenen van hun "recht op de stad" bedreigd weten.

Het actieplan interculturaliseren: rewind en fast forward, 2010:

Geconfronteerd worden met verschillen en door deze verschillen heen de interactie aangaan, vraagt conflicthanteringscapaciteiten en communicatievaardigheden. Dat deze weg niet altijd over rozen loopt, is wel bekend.

Het actieplan interculturaliseren: rewind en fast forward, 2010:

Moeten we nu categoriaal of inclusief werken? Vanuit onze ervaring op CIMIC antwoorden we daar meestal op en-en. In de sector zien we vooral dat er een groeiend bewustzijn is dat categoriaal werken ook als negatieve keerzijde kan hebben dat men hierdoor stigmatiseert of etiketteert en in de feiten soms aan exclusie werkt.

De8 Meerjarenplan:

De8 kiest uitdrukkelijk voor een aparte doelgroepenbenadering binnen het diversiteitsbeleid, omdat voor elke doelgroep naast gemeenschappelijke mechanismen ook andere, meer specifieke, mechanismen van achterstand en achterstelling spelen.

Beleidsnota diversiteit Gent 2008-2013:

Wij willen de persoonlijke ontplooiing van alle Gentenaars actief bevorderen, en alle hinderpalen voor de emancipatie zoveel mogelijk wegnemen [...]. Eerder dan te zwichten voor de reflex van 'eigen doelgroep eerst', kiest de stad Gent voor versterking door solidariteit en voor gebundelde acties. van achterstand en achterstelling spelen.

Chiro Brussel:

Diversiteit heeft minder te maken met harmonie-in-verschil, wel met conflict, discussie en permanente onderhandeling. Die complexe onderhandelingsituaties vragen van alle deelnemers nieuwe competenties – ook van onze Chiroleiding!

Fraser (1997):

Het onderscheid tussen herverdeling en erkenning is analytisch. Herverdelingsstrategieën vooronderstellen vaak een onderliggende vorm van erkenning. In het echte leven zijn het sociaal-economische en het culturele altijd verweven. Elke strijd tegen onrecht vooronderstelt eisen en strategieën op beide vlakken: herverdeling en erkenning.

3.3. economisch – cultureel

Solidariteit kan slaan op materiële herverdeling en **economisch** van aard zijn of op het erkennen en respecteren van culturele verschillen, zonder de andere daarbij uit te sluiten van solidariteit.

Onder de noemer 'cultuursensitiviteit' stimuleren beleid en praktijk heel wat inspanningen om verschillen op basis van **culturele achtergrond** te onderkennen en te respecteren. Anderzijds hoeden sommigen zich om culturele diversiteit te pas en te onpas in te roepen als grond voor verschillen tussen mensen. Wegwerken van **sociaaleconomische ongelijkheid** blijft een belangrijke inzet van heel wat initiatieven gericht op solidariteit in diversiteit.

3.4. integratie – transformatie

Een zesde spanningsveld speelt op het niveau van de effecten van solidariteit. Solidariteit die integratie in een bestaande sociale orde veronderstelt, **bevestigt** bestaande sociale verhoudingen en maatschappelijke structuren. Solidariteit kan ook vorm krijgen op basis van een transformatie van sociale relaties en maatschappelijke verhoudingen.

Begrippen als **inburgering**, inclusie en integratie vertolken vaak een integrerende benaderingen van solidariteit.

Vlaamse beleidsnota inburgering en integratie 2009-2014 (2009):

De Vlaamse regering [...] ziet de inburgering van etnisch-culturele minderheden als een kans tot meer solidariteit en meer respect, tot meer dialoog, tot meer samenleven in Vlaanderen. Hierbij benadrukt zij het belang van de kennis van het Nederlands. Een gemeenschappelijke taal spreken is immers een essentiële voorwaarde om tot een hechte sociale samenleving te komen.

VVSG standpunt over beleidsnota inburgering en integratie (2009):

De meeste acties zijn bedoeld voor de groep van inburgeraars en er wordt vooral op het taalaspect ingegaan. Aan de slechte socio-economische situatie van allochtone burgers kan niet verholpen worden door taalmaatregelen alleen. Structurele acties die discriminatie en achterstelling aanpakken dringen zich op. Zo worden er ook hoge verwachtingen gelegd bij de invoering van een inburgeringscertificaat dat 'voldoende civiel effect moet generen, niet in het minst bij werkgevers.

Fraser (1997):

Er is een onderscheid tussen affirmatieve en transformatieve remedies tegen onrecht. Affirmatieve remedies corrigeren ongelijke uitkomsten van sociale arrangementen zonder de onderliggende logica in vraag te stellen. Transformatieve remedies bestrijden ongelijkheid precies door de onderliggende logica's te veranderen.

Spring Global Mail, Mechelen:

De collegialiteit tussen arbeiders in het magazijn van dit internationaal postbedrijf krijgt een economische invulling. Een magazijnmedewerker aan het woord: "als we samen werken respecteren we, doen we wat ze vragen voor het werk. Iedereen heeft zijn cultuur, dat is waar, maar niet hier, misschien iedereen in zijn huis."

Vlaams actieplan interculturaliseren (2006):

De etnisch-culturele factor beschouwen we als een specifieke en erg belangrijke determinant voor de toegankelijkheid en participatie (en dus ook de non-participatie). Dat heeft veel (zo niet alles) te maken met de wijze waarop het cultuur-, jeugdwerk- en sportveld zich presenteren, met het personeelsbeleid enz. De gevolgen zijn duidelijk: veel burgers met een etnisch-cultureel diverse achtergrond beschouwen het aanbod als irrelevant en niet voor hen.

Vlaams actieplan interculturaliseren (2006):

Zonder twijfel zijn en blijven sociaaleconomische drempels de belangrijkste oorzaak van het minder of niet participeren van mensen aan het gesubsidieerde cultuur-, jeugdwerk- en sportaanbod. De vaardigheden om eraan deel te kunnen nemen hangen nauw samen met het opleidingsniveau. Dat, samen met het inkomen, is in onze samenleving nog steeds de bepalende factor voor participatie.

Torekes, Rabot - Gent:

De Torekes is een alternatief muntsysteem maar de koppeling aan de euro (10 Torekes = €1) duwt gebruikers terug in een financiële logica. Dit wordt zichtbaar in discussies over verloning. Waar de Torekes de typische relatie tussen arbeidsproductiviteit en loon enerzijds verstoort, wordt die relatie ook weer bevestigd door de koppeling aan de euro.

3.5. afstand – nabijheid

Dit vijfde spanningsveld omvat de ruimtelijk reikwijdte van solidariteit en varieert van afstand tot nabijheid. Solidariteit tussen mensen die zich fysiek dicht bij elkaar bevinden en die via directe sociale interactie verloopt, is gekenmerkt door nabijheid. Daartegenover staat solidariteit tussen mensen die zich op een zekere fysieke afstand van elkaar bevinden en die gemedieerd wordt door instituties die deze afstand helpen overbruggen. Zowel afstand als nabijheid vertrekken vanuit een concrete plaats. Door netwerken kan die plaats verbonden zijn met andere plaatsen zelfs tot op een grote afstand. Verschillende planners focussen in beleidsdocumenten sterk op solidariteit in nabijheid.

Samenlevingsopbouw Brussel, meerjarenplan:

Dit betekent ook dat we het louter wijkgericht werken binnen dit programma min of meer verlaten en dit ondermeer vanuit de vaststelling dat de huisvestingsproblematiek zich misschien wel op wijkniveau manifesteert maar de oplossingen op een hoger niveau gezocht moeten worden.

Beleidsnota Etnisch-culturele diversiteit 2012-2014, Gent (2012)

De buurt is een ideale schaal waarop sociale netwerken tot stand kunnen komen. Het belang van sociale netwerken in het dagelijkse leven van mensen is groot: het biedt mogelijkheden tot sociale contacten, wederzijds hulp, uitwisseling van ervaring en informatie en schept gevoelens van samen-horigheid. Het schept een klimaat waarin men samen de directe leefomgeving mee vorm kan geven. Het gebruik van voorzieningen en openbare ontmoetingsplaatsen zoals scholen, winkels, speelpleinen spelen hierin een belangrijke rol en geven deze netwerken een kans.

3.6. onderhandelbaar – niet onderhandelbaar

Wanneer uitoefening van dwang, bijvoorbeeld in de vorm van sociale verwachtingen of plichten, het ontwikkelen en in stand houden van solidariteit ondersteunt, noemen we die solidariteit niet onderhandelbaar. Wanneer solidariteit volgt uit een spontane, vrijwillige handeling is ze wel onderhandelbaar.

Invalshoeken die focussen op onderhandelbare solidariteit maken vaak gebruik van begrippen zoals eigenaarschap, participatie en inspraak.

Spring Global Mail, Mechelen:

De marktpositie en de arbeidscontext in een internationaal postbedrijf bepalen mee de mate waarin solidariteit op de werkvloer onderhandelbaar is. Je tekent er een contract en moet de taken die daaraan verbonden zijn uitvoeren. Onderhandeling over een invulling van collegialiteit (en solidariteit) disfunctioneel voor de kernprocessen van het bedrijf is niet vanzelfsprekend.

Hoorzitting sociale mix:

Tot slot moeten we zelforganisaties en sleutelfiguren uit de allochtone gemeenschappen inschakelen om via hen de gewoonten en de regels van het samenwonen in de sociale huisvesting over te brengen. We moeten ook durven grenzen stellen aan het recht op wonen. Iedereen moet kansen krijgen, maar wie de leefbaarheid blijft verzieken en begeleiding weigert, moet eruit. Reglementen van inwendige orde zijn meer dan een vodge papier, en moeten afdwingbaar zijn.

